

movinske pravice oropana slovenska inteligenca mora na Koroškem zopet priti do svojih pravic. Mednarodna komisija naj dožene, ali je Avstrija, odkar je jeseni leta 1920 prevzela upravo plebiscitne cone A na Koroškem, do sedaj izpolnjevala določbe senžermenske pogodbe glede zaščite koroških Slovencev ali ne. Ako se dožene, da ne, potem se mora uprava tega ozemlja izročiti drugim rokam. Ali to, ali represalije! Z lepa se pri koroških Nemcih nič ne oravi!

Usoda koroških Slovencev je madež na prestihu kraljevine SHS, ki so za njo glasovali in ki sedaj radi tega trojko. Mnogo desetletij to tropljenje ne sme trajati več, in če — po njih.

Znani trobilec in duševni vodja zloglasnega »Heimattiensta« na Koroškem, nemškutarski učitelj in pisatelj Perković je v svoji knjigi »Heimat in Not« leta 1921. zelo odkrito celemu svetu povedal, kaj nameravajo Nemci z našimi brati na Koroškem in kako hčejo z nji mi postopati. Tako-le pravi med drugim:

»Deželni grof, bodi trd! V postopanju s koroškimi Slovenci oblasti ne smeš imeti nobenega obzira, nobenega prizanja. Ako bodo pri tem posamezne osebe hudo prizadete, se na to ni treba ozirati. Ne toleranca, ampak brezobzirnost napram voditeljem koroških Slovencev je edina na mestu. Strogo je treba paziti na to, da si noben Slovenec ne pridobi domovinske pravice ali posestva na Koroškem. Za to zadevo se mora sestaviti prav posebna komisija Slovencev, ki ni nemškega mišljenja in zab deželi nevaren, naj se vzame domovinska pravica. Vprašanje šole in cerkve, učiteljev in duhovnikov se mora rešiti z neizprosno odločnostjo. Zlasti z ozirom na plebiscit treba je napram voditeljem koroških Slovencev takoj prijeti z delom maščevanja. Enkrat za vselej se je treba iznebiti onih ki so skrunili sveti mir svoje domovine. Napram tem nobenega priznanja, samo zaničevanje in brezobziren obracun!»

K tem nad vse odkritosrčnim besedam »Heimattiensta« pač ni treba ničesar pridejati. Ob petletnici koroškega plebiscita bodimo si vsi v svesti, da je prišel čas, ko res gre za usodo koroških Slovencev.

Celnarjev članek v Kärntner Monatshefte

V Beljaku na Koroškem je prišel izhajati list Kärntner Monatshefte; kot izdajatelj je označen Guido Zernatto, kot urednik Rudolf Cefarin. Pred nami je skupna druga ter tretja številka prvega letnika, ki ima članke politične, etnografske, največ pa literarne vsebine, tičoč se pred vsem življenja in razmer na Koroškem. Za 1. oktober napoveduje posebno slavnostno številko za petletnico koroškega plebiscita.

V 2/3. številki zasluži pozornost članek Franza Celnarja pod naslovom: An die Intellektuellen unserer Irredenta. Versuch einer offenen Aussprache. Članek je namenjen slovenski inteligenci na Koroškem, ki si želi v Jugoslavijo. Je vsekakor izreden pojav, tako po vsebini, motivih, vsej logiki in povsem nenavadni iskrenosti izražanja; uvrstiti bi se dal bolj v vrsto nacionalnopolitičnih konfiterjev nego propagandnih ali agitatorskih spisov. Kaže težnjo obdržati na stališču širokih perspektiv in s takega vidika objektivno motriti narodni spor za slovensko Koroško.

Celnar pripoveduje, da je sam po materini strani slovenskega rodu in morda tudi po očetovi, da pa je, rojen v Müzzzuschlagu in živeč sprva v Celovcu, užival nemško vzgojo. Pozneje je živel med Slovenci, pa tudi med Hrvati in Srbi ter se je skušal identificirati s slovenstvom; v dobi 1913—1917 je bil »slavofil«. Toda kljub poznavanju jezika in kulture mu je bilo nemogoče, identificirati se s slovensko dušo. Veže ga prijateljstvo z dvema najplemenitejšima Slovincema, pisateljem Ksaverijem Meškom in z majorjem Alfredom Lavričem, ki je odlični tako kot vojak kakor kot značaj in ki je iz najčistejših nagibov vpadel na Koroško, dasi pozna in ceniti može kot dr. Ljubo Leontiča ali Svetozarja Pribičevića, vendar je moral vedno znova in celo na najneznačajnejših vsakdanostih spoznati, koliko nujneje je sedaj in za dolgo časa nemško poslanstvo (die deutsche Sendung) nego katerikoli drugo in tudi slovensko. »Narodnost določa samo jezik in prva kultura, ki jo je človek užival.«

Vse to navaja Celnar, da bi pokazal svojo nepristranost in informiranost. V ostalih izjavah pa se postavi na stališče, naj pač ostanejo Kočevci, dalje Maribor, Celje in Ptuj, in na vodinski Svabi Jugoslaviji; z njih postopno slavizacijo se mora sprizniti, kdor misli logično in pravično, ker jo vrši številčno močnejši državni narod. — Celnar namreč izrecno naglašja, da priznava srbsko-hrvatsko-slovensko nacionalno edinstvo. Zato pa zahteva od koroških Slovencev, da respektirajo plebiscitno odločitev svoje lastne večine in postanejo lojalni Avstrijci, se odrekajo iredentističnim sanjam in se dajo — germanizirati. Celnar tudi naglašja, da se pač nemštvo ne bo odreklo tako evidenti prirodni meji kot so Karavanke in da se je treba v to nujnost udati. Pa še z drugega stališča kaže koroškimi Slovincem pomenjenje kot edini izhod; dokazuje, da bi se mogla slovensčina, — ki jo hvali kot zelo lep jezik — ohraniti edino v stari habsburški Avstriji. V Jugosla-

Koroška statistika

Razmerje med Slovenci in Nemci na slovenskem Koroškem za ljudskega štetja v letih 1880., 1910. in 1923.

Slika s figurami nam nazorno kaže, kako je goljufiva avstrijska statistika umela za evropsko javnost potvarjati resnično razmerje med številom Slovencev in Nemcev v slovenskem delu današnje avstrijske Koroške.

L. 1880. so Slovenci po svojem številu še za 1000 duš močnejši od Nemcev kljub Celovcu in Beljaku, ki sta bila že tedaj močno pomemčena. Temu primerno je tudi od Slovencev naseljen ozemlje v onem času še prav znatno (glej kartico »1880«). Celovec a. pr. toliko,

da ni več nemški otok sredi slovenske okolice.

Po najnovejšem ljudskem štetju iz leta 1923. pa nam Nemška Avstrija ne priznava niti petine prebivalstva slovenskega dela Koroške. Od obsežnega kompaktnega naselja Slovencev je severno od Drave ostalo samo še par občin s slovensko vežino.

Ta statistika je laž v številkah, ker je nemogoče, da bi se v nekaj čisto slovenskih občinah danes kar 90 odstotkov prebivalstva posluževalo v domačem

krogu nemškega jezika. Da se ta statistika niti v nacionalnih nemških krogih ne smatra za točno, je dokaz karta župnij celovške (krške) škofije, ki sta jo izdala letos znani profesor Wutte in župnik Streit, kjer je pri vsaki župniji naznačen jezik, ki se še danes rabi v cerkvi. Na tej karti je število slovenskih župnij, t. j. obseg slovenskega ozemlja, danes približno isti kakor je bil l. 1880. po uradnem štetju (gl. kartico »1880«).

1880

SL 85009 — 50,3%
N 84031 — 49,7%

1910

SL 60482 — 33,2%
N 133881 — 66,8%

1923

SL 30700 — 18,1%
N 100800 — 81,9%

1880

SEDAJ JUGOSLAVIJA
ITALIJA

1923

1910

SEDAJ JUGOSLAVIJA
ITALIJA

viji je srbizacija Slovencev neizbežna nujnost bodočnosti, zakaj tok zgodovine stremi po ustvarjanju vedno večjih enot, in srbščina, ki je vrh tega identična s hrvaščino, bo naposled prevladala tudi med Slovenci — gledano seveda sub specie saeculorum. To so pravilno uvideli možje okrog »Jutra« in »Slovenskega Naroda«, ki skušajo že sedaj svoj jezik prilagoditi jeziku večine. Ljudje okrog »Slovenca« pa gledajo vse s perspektive vaškega zvonika, a se zaman ustavljajo toku časa. Koroškimi Slovincem, ki jim je za slovenski jezik, bi bilo voliti tedaj le med germanizacijo in srbizacijo.

S temi razlogi skuša Celnar dokazati nesmiselnost slovenske iredente na Koroškem. Ta sicer ni močna, marveč tvori le tenko plast, mora pa se vendarle vzeti resno radi tega, ker daje imperijalistom onstran Karavank snov za sanje in povod za razburjanja. To so glavne misli Celnarjevega članka, ki gotovo ne kaže povprečnega nemškega naziranja. Uredništvo se je tudi zavarovalo s posebno pripombo, da se seveda ne strinja v vseh točkah z njegovo vsebino. Izjavlja pa, da se

sklada s povabilom, ki ga je izrekel Celnar koncem članka, naj se namreč oglašijo možje tudi iz slovenskega tabora in naj se razvije odkrita diskusija o problemu. Uredništvo pravi, da nudi v svoji reviji prostor tudi avtorjem iz nasprotnega tabora v svrhu, da se razčisti in poglubi problem.

Registriramo zanimiv članek, ki pa se nam zdi v prvi vrsti individualen pojav, ne pa morda izraz širših krogov. Od eventualne javne diskusije si seveda ne moremo obetati pozitivnih uspehov; bila pa bi vseeno, kakor vsak odkrit razgovor — če more biti zares odkrit v danem primeru — zelo koristna in zanimiva.

Mr. Stanko Hočvarjeva
aromatična železn. tinktura
zoper slabo prebavo in za oslabele.
Steklenica 20 Din, po pošti od 3 stekl. dalje
Lekarna Hočvar, Vrhnika.

Dvajsetletnica smrti pisatelja Janka Veselinovića

Meseca junija 1905 je izgubil srbski narod enega izmed svojih najbolj nadarjenih ljudskih pripovednikov, pisatelja Janka Veselinovića. Proslava tega dogodka se je imela vršiti v Beogradu že letos poleti, toda ovire so premaknile svečanost za pol leta naprej, v prve dni meseca decembra.

Veselinović je bil rodom iz Mačve, iz Črnobarskega Salaša pri Glogovcu. Na svet je prišel 1. maja 1862. V Glogovcu je pohačal ljudsko šolo, potem je šel v Šabac, kjer je študiral štiri leta na ondodni gimnaziji. Iz Šabca se je podal v Beograd, kjer je dovršil učiteljske. Učiteljeval je v Sviluhi, Glogovcu, Šabcu in Koceljevu. Od leta 1893. dalje je živel v Beogradu, kjer je bil zaposlen v uredništvu »Srpskih Novin«. Ko je bil odpuščen iz državne službe, je postal urednik »Zvezdi«, ki je izhajala od leta 1898. do 1901. Nekaj časa je bil dramaturg Narodnega gledališča v Beogradu. Umrl je v Glogovcu dne 14. junija 1905. Pisateljevati je začel kot učitelj v

Sviluhi, kjer je žital pripovedke Milovana Glišića in Milana Miličevića ter spise Ojure Jakšića. Zelo je vplivala nanj tudi maloruska literatura. Učil se je s pridom posebno pri pisatelji Mariji Markovičevi (znani pod psevdonimom Marko Vovčok). Slikal je življenje na kmetih. V prvem času ni delal izvirno, temveč je samo predelaval narodno blago, večinoma legende. Rokopise je večkrat ponujal listom v objavo, bil na je vsikdar zavrnjen. Radi tega je odločil pero. Šele l. 1886. ko je prišel v veliko bedo, je segel zopet po peresu. Lokalni listi »Šabački Glasnik« ga je rad sprejel med svoje sodrujke, ker ga je priporočil pesnik Vladimir Jovanović. S tem je bil za Veselinovića led prebit. Njegove pripovedke so bile deležne splošnega priznanja in to ga je osrečilo, da se je kot pisateljevanja z vsjo resnostjo. Kmalu je plodove svojega peresa zbral in jih izdal v dveh knjigah pod naslovom »Slike iz senoskog života«. Prvi zvezek je izšel l. 1886., drugi dve leti pozneje. Kritika je delo priznala in Veselinović je bil sedaj tudi sam prepričan, da je njegov poklic v tej stroki.

Od leta 1890. do svoje smrti je napisal celo kopo literarnih spisov. Izdal je deset snopičev pripovedk z naslovom »Poljsko cvijeće« (1890—91); Slike iz učiteljskega života (1890); Od srca srca (1893); Rajske duše (1893); Zeleni vajati (1895); Stari poznanici (1891—96); Male priče I. in II. del (1902); Zasluzna Srpska Književna Zadruga je izdala njegove »Slike iz senoskog života« v dveh knjigah l. 1896. in 1899.

Poleg tega je napisal nekaj romanov in ljudskih iger. Nedovršen je ostal političen roman »Borci« (1889). Veliko pripovedko iz kmečkega življenja »Seljanka« (1893) se mu je posrečilo končati, istotako tudi popularen zgodovinski roman »Hajduk Stanko« (1896). Nedokončana pa so ostala dela: Junak naših dana, roman, ki je izhajal v »Delu«. Seliak (izhajal v »Zvezdi« in »Brankovem Kolu«) ter Mašiči (roman v »Delu«, 1905). Skupaj z Dragomirom Brzakom je napisal še danes svežo narodno igr »Ojido«; v družbi z igralcem Ilijem Stanojevičem je ustvaril »Potero«, komad, ki je zelo priljubljen na srbskem odru. V »Pisnih sa sela« (1901 do 1904) je obrazil svoje mišljenje o selu ter opisal začetek svojega književnega delovanja.

Veselinović je v pravem pomenu besede naroden pisatelj. V njem je mnogo slovenske mehke, nežnosti in občutljivosti. To svojo dobrobo je izrazil v svojih pripovedkah na številnih mestih. Pisatelj je bil z veliko ljubeznijo. Držal se je načela: »Vse, kar gledaš, moraš ljubiti, pa ti bo vse razumljivo. Kadar pa ti je stvar razumljiva, o nji lahko govoriš in pišeš.« Veselinović je toplo občutil vsako napisano vrsto; on ni bil samo površen slikar brez duše, marveč je govoril zares »iz srca k srcu«.

Njegova domena je bilo selo, kjer so poseda, razgovarja, prede, zabava, kjer se vrše ženitovanja, kjer je doma vasovanje. Veselinović je gledal vse to z veliko ljubeznijo in je slikal dogodke s toplimi čustvi. Na kmetih je našel svoje »rajske duše«.

Poznal je selo kakor malokdo, saj je v njem učiteljeval, spoznaval njegove ljudi naravnost. To ga je napeljavalo, da je črpal samo iz naroda. Znal je na pamet celo vrsto narodnih pesmi in je bil tudi dober guslar. Leta 1895. je izdal zbirko narodnih pesmi »Sevdalinka«.

Kakor smo povedali zgoraj, je Veselinović v začetku svojega delovanja uporabljal narodne legende na ta način, da jih je nekoliko predrugačil ter jih predelane dal na dan. Imel je pri tem delu srečno roko.

Drugeče je bilo z Veselinovičevimi romani. Lotil se je v njih snovi, ki je sama na sebi dobra in hvaležna, katere pa ni mogel obvladati. V »Borci« in v »Junaku našega časa« je hotel naslikati politično ozadje tedanje Srbije, pa ni imel posebne uspeha. Se najbolj je uspel s svojo »Seljanko«, kjer je očrtal življenje kmetice od zibel do groba. Vpletel je v to delo vse narodne običaje, vraže in dogodke, ki jih doživi srbska žena na kmetih. V tem delu se je pokazal Veselinović sijajnega foliorista »Hajduk Stanko« je roman izza prve vstaje ter predstavila zelo popularno in posrečeno delo. V njem je mnogo narodnostnega razpoloženja. Do danes je ohranilo to delo privlačno silo in srbski narod ga čita z nezmanjšano strastjo kakor pred par desetletji.

Skratka, Veselinović je bil pesnik srbskega sela, idealiziranih starih časov, v katerih pa je posvetil več pažnje človeku kakor prirodi. To je baš, kar ga dela še danes sodobnega in aktualnega. Veselinović je največji srbski idilik, jasen in gibek, živopisen in bujen. Izraža se preprosto, domače, narodno. Ko je izgubil stike s selom, je začela njegova sila pešati in bi bila v mestu popolnoma opešala. Umrl je mlad, ampak dal je vse, kar je mogel dati.

Meseca decembra bodo slavili v Srbiji dvajsetletnico njegove smrti. Odbor za proslavo je zamislil svečanost tako, da izdeta pred njo dve novi knjigi, ki naj osvežit spomin na pokojnega pisatelja. Prva knjiga bo namenjena ljudstvu in vojakom. V njej bodo zbrane najboljše in najrazumljivejše Veselinovičeve pripovedke. Obsegala bo deset tiskanih pol. Drugo delo izide pod naslovom »Prigode iz Jankovega življenja« ter je namenjeno izobraženemu občinstvu. Ta knjiga bo tiskana v cirilici in latinici. Proslavi se pridruži kajpada tudi Narodno gledališče v Beogradu.